

Σχολικό έτος 2012-2013

Β' τετράμηνο Β' Λυκείου

Ερευνητική Εργασία: «Βία στο σχολείο»

Υπεύθυνες Καθηγήτριες: Γεωργούση Χριστιάνα, Λώτη Ζωή

**Μαθητές: Καραμπίκα Βασιλική, Τσοφύλα Μαρίνα, Γιαννούχου
Ευαγγελία, Κλάγκος Σπύρος, Τσιγάρης Κων/νος, Λάιου Δανάη,
Κακιώνης Γιώργος, Παλαιοδήμος Κων/νος, Μπαλάσκας Θωμάς, Σακκά
Χρυσούλα, Μπλάτσιου Θέκλα, Μπούργου Μαριάννα, Κλάγκου Τατιάνα,
Παππάς Βασίλης, Κλάγκος Γιώργος**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

Εισαγωγή- Ορισμός.....	Σελ. 3
Μορφές βίας.....	Σελ. 3
Χαρακτηριστικά θύτη και θύματος.....	Σελ. 6
Επιπτώσεις εκφοβισμού και βίας στο σχολείο.....	Σελ. 7
Μελέτη που σχετίζεται με τα φαινόμενα της βίας και άρθρα για τα δικαιώματα του παιδιού.....	Σελ. 9
Αντιμετώπιση του προβλήματος.....	Σελ. 10
Βιβλιογραφία.....	Σελ. 13

ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ

Το θέμα με το οποίο ασχοληθήκαμε στο δεύτερο τετράμηνο του σχολικού έτους είναι η **ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ**. Επιλέξαμε το συγκεκριμένο θέμα διότι μας αφορά άμεσα, είναι επίκαιρο και λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις. Στο σχολείο μας δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα περιστατικά ενδοσχολικής βίας, γεγονός που μας κίνησε την περιέργεια να ερευνήσουμε τις αιτίες του συγκεκριμένου φαινομένου. Στόχος μας είναι να ενημερώσουμε όλη την σχολική μας κοινότητα (γονείς, εκπαιδευτικούς, συμμαθητές) ώστε να προλάβουμε ανεξέλεγκτες καταστάσεις.

Ρατσισμός είναι το να θεωρούμε κάποιους ανθρώπους ως κατώτερους ή ακόμη και άξιους περιφρόνησης, λόγω της φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής. Είναι μια συμπεριφορά που παρουσιάζουν οι κοινωνίες και είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Ρατσισμός σημαίνει καχυποψία ακόμα και περιφρόνηση απέναντι στα άτομα που έχουν διαφορετικά φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα πρόβλημα που απασχολεί όλα τα κράτη του κόσμου. Είναι η χρήση βίας μεταξύ μαθητών με σκοπό να προκαλέσει στους άλλους πόνο και αναστάτωση. Τα τελευταία χρόνια όμως το πρόβλημα εμφανίζεται και στον τόπο μας με αυξανόμενη συχνότητα. Τα πρώτα σημάδια κακοποίησης παρουσιάζονται όταν το παιδί γυρίζει συχνά στο σπίτι με εκδορές (γδαρσίματα), μελανιές, χτυπήματα στο κεφάλι, στα πόδια και τα χέρια, τα οποία τις περισσότερες φορές τα κρύβει για να μην αναγκαστεί να δώσει εξηγήσεις στην οικογένειά του. Φυσικά, όλα τα παιδιά χτυπούν πάνω στο παιχνίδι, όμως η συχνότητα που τα εντοπίζουμε μπορούν να μας βάλουν σε σκέψεις, όταν ειδικά συνδυάζονται και με περιέργες και ασυνήθιστες συμπεριφορές.

Μορφές βίας

Σωματική κακοποίηση. Μπορεί να περιλαμβάνει κάθε είδους τραυματισμό και κάκωση - διαφορετικής σοβαρότητας και συχνά διαφορετικών ηλικιών – που δεν οφείλεται σε ατύχημα. Η κάκωση μπορεί να είναι μια ή πολλές, παρατηρούνται όμως συχνότερα στο κεφάλι και στα άκρα του παιδιού - δηλαδή στα ακάλυπτα μέρη του σώματος. Οι Επαγγελματίες Υγείας οφείλουν ακόμα και με την παραμικρή υποψία να εξετάζουν με προσοχή το σώμα του παιδιού.

Στην αξιολόγηση της σωματικής κακοποίησης θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στα ακόλουθα σημεία:

1. Στην έκταση των τραυμάτων (παρόλο που ασήμαντα τραύματα δεν πρέπει να αγνοούνται).
2. Στην καθυστέρηση στη μεταφορά του παιδιού για την περίθαλψη.

3. Στις εξηγήσεις που δεν φαίνονται να συμπίπτουν με τα συμπτώματα.

Η σχολική βία και επιθετικότητα, διεθνώς, ονομάζεται «bullying», που σημαίνει επικράτηση του δυνατότερου στον ασθενέστερο μέσω της τρομοκρατίας και του εκφοβισμού. Ο όρος αυτός μπορεί να περιγραφεί ως η συστηματική κατάχρηση της εξουσίας και περικλείει πράξεις παραβατικού χαρακτήρα οι οποίες εκδηλώνονται μεταξύ ανηλίκων και έχουν επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα. Στην Ελλάδα ο όρος «bullying» μεταφράζεται συνήθως ως παληκαρισμός ή νταηλίκι και απειλεί συνήθως ένα μεγάλο μέρος των μαθητών κυρίως του δημοτικού. Το «bullying» πολλές φορές δεν είναι εύκολο να καθορισθεί, αφού κάθε πρόσωπο, κάθε οικογένεια, κάθε σχολείο και κάθε κοινότητα μπορούν να ορίζουν διαφορετικά τη βία και τη σύγκρουση. Ο εκφοβισμός μπορεί να γίνεται μόνο από ένα άτομο ή από μια ομάδα ατόμων και ο πιο δυνατός ανήλικος ή η πιο δυνατή ομάδα προσβάλλει ή επιτίθεται στον πιο μικρό ανήλικο ή την πιο μικρή ομάδα –παρέα ανηλίκων. Έτσι, χρησιμοποιείται η δύναμη κάποιου για να βλάψει, να εκφοβίσει ή να ταπεινώσει κάποιον άλλον. Το πρόβλημα αυτό εντοπίστηκε πριν 75 χρόνια περίπου, χωρίς όμως να υπάρξει κάποια αξιόλογη αντιμετώπιση, με αποτέλεσμα να υπάρξει επιδείνωση του προβλήματος. Το «bullying» υπάρχει σε πολλά σχολεία και προκαλεί πολλά προβλήματα μεταξύ δασκάλων και μαθητών.

Η βία στα σχολεία, ιδιαίτερα στις τάξεις του νηπιαγωγείου και του δημοτικού, είναι κάτι που συνηθίζεται. Σύμφωνα με τις έρευνες κάθε χρόνο το 30% με το 60% των παιδιών γίνονται δέκτες βίαιης συμπεριφοράς από άλλα παιδιά. Η μορφή της βίας μπορεί να είναι λεκτική, δηλαδή να τα κοροϊδεύουν και να τους κάνουν κακόβουλα σχόλια, σωματική, δηλαδή να τα χτυπάνε και συσχέτισης, δηλαδή να τα κουτσομπολεύουν και να διαδίδουν κακές φήμες γι' αυτά.

Σύμφωνα με τις έρευνες τα παιδιά που δέχονται βία διαθέτουν κάποια χαρακτηριστικά που τα κάνουν πιο ευάλωτα στο να τα πειράζουν. Τα παιδιά που γίνονται δέκτες βίαιης συμπεριφοράς από τους συνομηλίκους τους είναι πιθανό να είναι αδύνατα, να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, να μην διαθέτουν κοινωνικές δεξιότητες και να είναι μόνα τους ή να έχουν προβλήματα που τα κάνουν να ξεχωρίζουν από το σύνολο όπως υπερκινητικότητα, πάχος, γυαλιά μυωπίας και μαθησιακές δυσκολίες. Αυτό που προκαλεί τα άλλα παιδιά να φερθούν άσχημα μπορεί να είναι ένα ή και συνδυασμός των παραπάνω.

Οι επιπτώσεις της βίας είναι αρνητικές για το παιδί, και ιδίως όσων αφορά στο παρόν τους (μπορεί δηλαδή να μη θέλει να πηγαίνει στο σχολείο) αλλά και όσων αφορά στο μέλλον τους (μπορεί να μισήσουν το σχολείο, να έχουν πολύ χαμηλή αυτοεκτίμηση σε όλη τους τη ζωή, να είναι μοναχικά και απομονωμένα, να παρουσιάσουν κατάθλιψη ή να χρησιμοποιήσουν και αυτά βίαιη συμπεριφορά στο μέλλον). Απ' όλα τα παραπάνω οι μορφές βίας είναι οι εξής:

Σωματική βία

Από χαστούκι μέχρι βαριά σωματική βλάβη, συμπεριλαμβάνοντας καθετί που προξενεί πόνο και τραυματισμό. Μάλιστα ο βιασμός και κάθε άλλη βίαιη

& καταπιεστική συμπεριφορά προς το σώμα όπως χτυπήματα, καψίματα, σπρωξίματα, χρήση όπλου, φυσικός περιορισμός.

Απομόνωση

Ελλιπής επικοινωνία με φίλους και συγγενείς. Περιορισμένη συμμετοχή σε ομάδες και οργανώσεις, κλείδωμα σε περιορισμένο χώρο, περιορισμός της κινητικότητας, παρακολούθηση τηλεφώνων, e-mail.

Ψυχολογική βία

Υποτιμητικές συμπεριφορές, που μπορεί να προκαλέσει ταπείνωση μέχρι σοβαρή ψυχολογική βλάβη. Διαρκές κριτικάρισμα, υποτίμηση & κοροϊδίες (οικογένειας, φίλων, παρελθόντος.) Προσπάθειες εξευτελισμού, ψέματα, υπονόμηση της αυτοεκτίμησης.

Συναισθηματική βία

Καταπίεση κι εξαναγκασμοί με απειλές κι εκβιασμούς. Τα όρια συγχέονται με την ψυχολογική βία.

Ιδιαίτερα σοβαρή μορφή βίας για τους νέους και τα παιδιά, αλλά και για κάθε άτομο "αποκλεισμένο" από ευρύτερη κοινωνικότητα. Συχνά συνδέεται με απομόνωση.

Λεκτική βία

Χαρακτηρίζεται κυρίως από φωνές, βρισιές, εξευτελισμοί, απειλές & τρομοκράτηση (με στόχο το ίδιο το θύμα ή και οικείου του)

Απειλές, εκφοβισμοί, εκβιασμοί

Απειλές βίας ή πρόκλησης κάθε είδους κακού στον απειλούμενο, στον εαυτό του (αποικούντα), ή σε άλλους (παιδιά, οικογένεια, κατοικίδια κλπ.), απειλές για καταγγελίες στις αρχές που θα θέσουν σε κίνδυνο κάτι σημαντικό για το θύμα (πχ. επιμέλεια παιδιών, πράσινη κάρτα.. κλπ.) .. ή και αντίστοιχων αναφορών που επίσης μπορεί να κοστίσουν στο θύμα.. πχ. κατηγορίες στην οικογένεια, στη δουλειά, κλπ.

Εξαναγκασμός

Συχνά επιβάλλεται με εκφρασμένες ή μη απειλές κι εκβιασμούς και με κάθε άλλο είδος βίας και καταπίεσης.

Οικονομική βία - εκμετάλλευση

Έλεγχος της περιουσίας και των εσόδων του θύματος ή και κατάχρηση, καλλιέργεια οικονομικής εξάρτησης (απαγόρευση εργασίας, αποκλεισμός χρηματοπιστωτικών πόρων και δυνατότητας εργασίας, κλπ.), άμισθη εργασία, καταναγκαστική εργασία (για κέρδος του θύτη) οικονομικές αποφάσεις χωρίς ενημέρωση του συντρόφου (για κοινούς πόρους), χαρακτηριστικό παράδειγμα: " η δικιά μου η γυναίκα/κόρη δεν μπορεί να δουλεύει "

Συμπεριφορές παρενόχλησης

Παρακολούθηση, εμφανίσεις στη δουλειά ή στο σπίτι, επανειλημμένα τηλεφωνήματα στο θύμα ή και στην οικογένεια, τους φίλους, τους συναδέλφους.. (εμφανίζεται διαρκώς μπροστά μας.. ή επικοινωνεί διαρκώς κάθε τρόπο, μας επιβάλλει την παρουσία του.)

Σεξουαλική βία & παρενόχληση

Αφορά σεξουαλικές συμπεριφορές ενάντια στη θέληση του θύματος, συγκεκριμένα πίεση για σεξουαλικές συμπεριφορές που μας κάνουν να νοιώθουμε άσχημα.

Καταστροφή περιουσίας

Μια εξελιγμένη μορφή βίας, η οποία αφορά καταστροφές σε έπιπλα κι αντικείμενα αξίας, πέταγμα ή με κάθε άλλο τρόπο εξαφάνιση ρουχισμού ή άλλων αντικειμένων του θύματος..

Παραμέληση-στέρηση

Στέρηση βασικών δικαιωμάτων, ιδιωτικής ελευθερίας, επικοινωνίας, βασικών αναγκών (& συναισθηματικών) αναγκών σωματικής & ψυχικής υγείας, εκπαίδευσης κλπ.

Τις περισσότερες φορές οι "απαγορεύσεις" δεν δηλώνονται ρητά, αλλά επιβάλλονται "τιμωρητικές" συμπεριφορές κάθε φορά που παραβαίνουμε τους υποτιθέμενους "κανόνες" του θύτη, τους οποίους "οφείλουμε" να γνωρίζουμε, και οι οποίοι παραβιάζουν τα βασικά. Πιο συνηθισμένη και "απλή" τιμωρία είναι νευράκια, καβγαδάκια κλπ. αμέσως μετά, (μέτριες ή και σοβαρές μορφές ψυχολογικής και λεκτικής βίας).. μέχρι και ζημιές στο σπίτι, αλλά και κάθε άλλη τιμωρητική ή απειλητική συμπεριφορά.

"Θα σου κάνω, θα σου δείξω.." και βέβαια κυρίως: "Θα σε μάθω εγώ". Θα σε εκπαιδεύσω δηλαδή, να κάνεις ό,τι ακριβώς θέλω και τίποτα άλλο. Για να ξέρεις την άλλη φορά και να μην ξανατολήσεις ούτε να το σκεφτείς. Πολύ συχνά γίνεται προσπάθεια να θεωρηθούν "αυτονόητοι" οι κανόνες συμπεριφοράς που θέλει να επιβάλει ο θύτης, είτε γενικά στην κοινωνία, είτε

σε κάποια δική του ομάδα, πχ. στην οικογένειά του, στον τόπο καταγωγής του κλπ.

Ατομικοί παράγοντες για την εμφάνιση της σχολικής βίας.

- μη αντικοινωνική συμπεριφορά
- Συναισθηματικοί παράγοντες (χαμηλό επίπεδο αναστολών)
- Φτωχή γνωστική ανάπτυξη
- Χαμηλή νοημοσύνη
- Υπερδραστηριότητα

Η σχολική βία εμφανίζεται συνήθως με τις ακόλουθες διαστάσεις : βία μεταξύ μαθητών, βία μεταξύ εκπαιδευτικών, βία από τους εκπαιδευτικούς προς τους μαθητές και το αντίστροφο, βία από τους εκπαιδευτικούς προς την εξουσία, -τη διοίκηση, τη διεύθυνση ή όπως αυτή εκφράζεται-, βία από εξωσχολικούς παράγοντες προς μέλη της σχολικής κοινότητας, μαθητές, εκπαιδευτικούς ή και τους δύο, και το αντίστροφο, βία από γονείς προς εκπαιδευτικούς ή και προς μαθητές και το αντίστροφο. Η βία μπορεί να εκδηλωθεί από ένα μεμονωμένο άτομο προς ένα άλλο ή προς ένα σύνολο ατόμων, αλλά και από πολλά άτομα προς ένα μεμονωμένο ή προς ένα σύνολο ατόμων.

Τα κυριότερα αίτια επιθετικής συμπεριφοράς είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η ανασφάλεια του θυτη.αλλο αίτιο είναι η πνευματική και σωματική ανάπτυξη που είναι συνεχής στην περίοδο της εφηβείας.αυτη η συνεχής όμως ανάπτυξη δε δικαιολογεί την απαράδεκτα βίαια συμπεριφορά που μπορεί να προέρχεται από εξωγενείς παράγοντες όπως οικογενειακά προβλήματα και ψυχολογικές διαταραχές αλλιώς το πρόβλημα βρίσκεται απλώς στο άτομο που είτε ο χαρακτήρας του είναι τέτοιος γεμάτος υπεροψία είτε έτσι διαμορφώθηκε από εκφοβισμούς που εκλάμβανε στο παρελθόν.

Παράγοντες όπως η οικογενειακή αποξένωση, η στέρηση σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, οι απρόσωπες σχέσεις γειτονίας, το έλλειμμα φυσικού και κοινωνικού ζωτικού χώρου, η αλλοτρίωση και παθητικοποίηση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών, της τηλεόρασης και των η/υ, η μαζική προβολή και η ηρωοποίηση της βίας, η αύξηση της φτώχειας, της εγκληματικότητας και του

κοινωνικού ρατσισμού αποτελούν μερικές από τις βασικότερες αιτίες της νεανικής και σχολικής βίας. όμως, το σχολείο είναι το βασικό εργαστήριο διάπλασης των νέων ανθρώπων και το ουσιαστικότερο μέσο παρέμβασης που διαθέτει η κοινωνία για την ισορροπημένη και υγιή ψυχοσωματική ανάπτυξή τους.

Συχνότητα και αιτίες εμφάνισης της επιθετικότητας στο σχολείο.

Τελευταία όλο κι πιο συχνά τα ΜΜΕ προβάλλουν περιστατικά βίας στο σχολείο. Στη Νορβηγία, σε μία από τις σχετικές έρευνες, βρέθηκε ότι ένας στους επτά μαθητές συμμετέχουν σε πράξεις βίας και θυματοποίησης (Οίλβους 1993). Βέβαια μπορεί το 85% των μαθητών να μην εκδηλώνουν έντονη επιθετικότητα, να μην είναι οι ίδιοι θύτες ή θύματα, είναι όμως μάρτυρες επιθετικών συμπεριφορών και μάλιστα δεν παρεμβαίνουν από φόβο μήπως, αν μιλήσουν ή παρέμβουν, γίνουν και οι ίδιοι θύματα. Όταν τα προβλήματα αυτά είναι έντονα, οι μαθητές στην πλειοψηφία τους περνούν τη σχολική μέρα με φόβο και συναισθήματα ανασφάλειας για τον εαυτό τους, παραμένουν μέσα στην τάξη ή αποφεύγουν το παιχνίδι, για να μη γίνουν οι ίδιοι θύμα ή καταφεύγουν σε απουσίες. Στις ΗΠΑ, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Εταιρείας Σχολικών Ψυχολόγων (NASP), εκτιμάται ότι 160.000 μαθητές απουσιάζουν κάθε μέρα εξαιτίας της επιθετικότητας των συμμαθητών τους. Αυτός ο φόβος αυξάνει συνεχώς, επειδή δε βρίσκουν κατάλληλη βοήθεια να τον εκδηλώσουν ή επειδή πιστεύουν ότι το σχολείο δεν είναι σε θέση να τους προστατεύσει. Νιώθουν αβοήθητοι, φοβισμένοι, εγκαταλειμμένοι, κρύβονται, έχουν σωματικά συμπτώματα ή αρνούνται το σχολείο.

Σε σχετική ερώτηση στο ερωτηματολόγιο της έρευνας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, σχετικά με το, σε ποιον απευθύνεται ο μαθητής, όταν γίνεται θύμα μιας επίθεσης, οι απαντήσεις είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες (οι μαθητές δίνουν περισσότερες από μία απαντήσεις).

Τα αποτελέσματα δίνουν ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης να απευθύνονται στους γονείς, ενώ οι εκπαιδευτικοί ως αποδέκτες παραπόνων παρουσιάζουν μικρό ποσοστό προτίμησης. Τα

Ποσοστά των εκπαιδευτικών/διευθυντών και φίλων ως αποδεκτών αυξάνονται.

Χαρακτηριστικά των θυτών και των θυμάτων

Οι θύτες (bullies όπως έχουν ονομαστεί) θέλουν να αισθάνονται ισχυροί, να επιβεβαιώνουν τη δύναμη τους, γι' αυτό όταν κακομεταχειρίζονται τους άλλους αισθάνονται ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Επίσης δικαιολογούν τις ενέργειες τους με τον ισχυρισμό ότι για αυτές τους προκάλεσαν τα ίδια τα θύματα. Είναι αντιδραστικοί, αντικοινωνικοί και οποιοδήποτε πρόβλημα αντιμετωπίζουν το διαχειρίζονται με βιαιότητα. Επιπρόσθετα έχουν τη τάση να παραβαίνουν τους σχολικούς κανόνες. Συνήθως είναι άτομα που προέρχονται από οικογένειες όπου παρατηρείται σωματική κακοποίηση και παραμέληση. Είναι άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται από ένα υπερτροφικό «εγώ», από αυταρέσκεια, αρχηγική και αυταρχική συμπεριφορά και κομπορημοσύνη.

Αντίθετα τα θύματα των bullies είναι ήσυχτοι, ευαίσθητοι, αγχώδεις και ανασφαλείς μαθητές, που σπάνια αμύνονται ή αντεπιτίθενται σε αυτές τις προσβολές. Στις πλείστες περιπτώσεις είναι πιο αδύναμοι, τόσο σωματικά, όσο και ψυχολογικά, από τους συνομήλικους τους και διακατέχονται από συναισθήματα απόρριψης και καταδίκης. Χαρακτηρίζονται από κοινωνική αποστροφή και φτωχή ακαδημαϊκή μόρφωση ή είναι μαθητές με ανεπτυγμένη μαθητική κουλτούρα. Συχνά είναι παιδιά με διαφορετική εθνικότητα ή θρησκεία ή παιδιά με αναπηρίες. Το κοινό στοιχείο που χαρακτηρίζει θύτες και θύματα είναι η ανασφάλεια την οποία εκφράζουν με διαφορετικό τρόπο. Το φαινόμενο αυτό είναι πολύ πιθανόν να δημιουργήσει ένα κλίμα φόβου και ανασφάλειας στο σχολείο, ενώ τα θύματα αλλά και οι θύτες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να κάνουν φίλους, αποτυγχάνουν στο σχολείο, αισθάνονται μοναξιά και υιοθετούν προβληματικές συμπεριφορές (βανδαλισμούς, κλοπές, χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, αποβολές ή διακοπή του σχολείου). Το δυσμενέστερο στοιχείο του bullying φαίνεται ότι είναι το γεγονός ότι οι θύτες διατηρούν αυτή τη συμπεριφορά και μετά την ενηλικίωσή τους με αποτέλεσμα να μην μπορούν να δημιουργήσουν μια ομαλή κοινωνική ζωή ή να οδηγηθούν στην παραβατικότητα.

Τα χαρακτηριστικά του θύτη.

Για να ξεπεράσει ένα αίσθημα αδυναμίας, για να κρύψει μια εύθραυστη αυτοεικόνα ή μια υπερευαίσθησία, το άτομο που ασκεί βία εκφράζεται μέσω της σωματικής δύναμης και της επιθετικότητας. Έχοντας ως στόχο να δηλώσει την επιθυμία του για εξουσία και ασφάλεια, υποδεικνύει ένα θύμα που θα ταπεινώσει και θα τρομοκρατήσει. Ο φόβος που εμπνέει στο θύμα του στην πραγματικότητα τον καθησυχάζει επιβεβαιώνοντάς του την ισχύ που διαθέτει και ελαχιστοποιεί έτσι τη δική του αίσθηση αδυναμίας. Όσο περισσότερο διαρκεί αυτή η κατάσταση, τόσο περισσότερο το άτομο αυτό

θεωρεί πως πράττει το σωστό και του είναι εντελώς αδύνατο να νιώσει συμπόνια για το θύμα του. Η σιωπή των μαρτύρων επιβεβαιώνει αυτή του την αίσθηση νομιμότητας. Η επιφανειακή του δύναμη μπορεί να ωθήσει τον περίγυρό του να τον υποστηρίξει, υιοθετώντας την ίδια συμπεριφορά με εκείνον. Συγκεκριμένα ο θύτης εκφράζει ειρωνεία, απειλές, υβριστική συμπεριφορά, επικρίσεις, κατετρεχή σχόλια, σαρκαστική διάθεση, αρνητικοί χαρακτηρισμοί και κατηγοριοποιήσεις, παρατσούκλια και απαξιωτική στάση.

Τα χαρακτηριστικά του θύματος

Τα θύματα εκφοβισμού είναι συχνά ανίκανα να αμυνθούν απέναντι σε ένα πιο δυνατό άτομο που τους επιτίθεται. Αδύναμα, απομονωμένα και ευάλωτα, τα θύματα δε διαμαρτύρονται ή δεν καταγγέλλουν τους θύτες τους – παρά μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις – για τους εξής λόγους:

- ∅ Από φόβο μήπως υπάρξουν αντίποινα
- ∅ Από ντροπή να μιλήσουν γι' αυτό που τους συμβαίνει
- ∅ Επειδή θέλουν να τα βγάλουν πέρα μόνα τους και για να μη θεωρηθούν «μαμμόθρεφτα» ή «καρφιά»

Αυτή η σιωπή αφήνει το πεδίο ελεύθερο στους θύτες, που παραμένουν κατά συνέπεια ατιμώρητοι. Έτσι, τα θύματα νιώθουν ντροπή, εσωτερικεύουν αρνητική ενέργεια (πράγμα που, στην συνέχεια, μπορεί να αποβεί μοιραίο για την υπόσταση και την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη τους), ακόμη και σφάλμα στην χημεία του αναπτυσσόμενου εγκεφάλου (θύματα στο μέλλον έχουν σκληρή επιθετική συμπεριφορά), εσωστρέφεια.

Οι επιπτώσεις του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο

Υπάρχουν πάρα πολλές και σοβαρές επιπτώσεις από τον εκφοβισμό των παιδιών στο σχολείο. Η ενδοσχολική βία είναι σοβαρή και καθοριστική για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού (θύματος). Αναλυτικά τα παιδιά που πέφτουν θύματα εκφοβισμού και βίας :

- νιώθουν έντονο άγχος και ανασφάλεια
- παρουσιάζουν σχολική άρνηση
- απουσιάζουν συχνά από το σχολείο
- οδηγούνται σε σχολική αποτυχία (εξετάσεις)
- εμφανίζουν μαθησιακά προβλήματα
- εμφανίζουν ψυχοσωματικά προβλήματα (πονοκεφάλους, πόνους στην κοιλιά, διαταραχές ύπνου, ενούρηση)
- παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης, φοβίες και απόπειρες αυτοκτονίας.

Τα θύματα είναι συνήθως παιδιά:

- με περισσότερο άγχος και ανασφάλεια από τους άλλους μαθητές,
- ήσυχα και ευαίσθητα,
- εσωστρεφή και μοναχικά,
- με χαμηλή αυτοεκτίμηση,
- φοβισμένα και με παθητική στάση απέναντι στη βία,
- που δύσκολα υπερασπίζονται τον εαυτό τους.

Αντιδρούν με:

- έλλειψη αυτοπεποίθησης και αδυναμία αντιπαράθεσης
- παθητική αποδοχή της βίας,
- φόβο για περαιτέρω βία ή τιμωρία από τους μεγάλους,
- σύγχυση, απόγνωση, έντονο άγχος και πανικό,
- απόσυρση και κλάμα, κατάθλιψη και απόπειρες αυτοκτονίας
- πεποίθηση ότι η παρέμβαση ενός ενήλικα δε θα είναι αποτελεσματική,
- πεποίθηση ότι αν συζητήσουν το πρόβλημα με έναν ενήλικα, θα εισπράξουν περισσότερη βία από τους θύτες.

Ενδείξεις ότι το παιδί έχει πέσει θύμα εκφοβισμού και βίας στο σχολείο

Ορισμένες ενδείξεις που πιθανόν υποδηλώνουν ότι το παιδί έχει πέσει θύμα εκφοβισμού και βίας στο σχολείο είναι:

- αν έχει μειωμένη διάθεση ή αρνείται να έρθει στο σχολείο με πρόσχημα κάποια αδιαθεσία,
- αν κάνει αδικαιολόγητες απουσίες,
- αν έχει απροσδόκητη μαθησιακή πτώση που αποτυπώνεται σε χαμηλούς βαθμούς,
- αν στα διαλείμματα περνά το χρόνο του γύρω από τους εκπαιδευτικούς και τα γραφεία,
- αν καθυστερεί να έρθει στο σχολείο ή αργεί να επιστρέψει στο σπίτι,
- αν αρχίζει να αλλάζει τους δρόμους μέσα από τους οποίους έρχεται στο σχολείο ή επιστρέφει από αυτούς στο σπίτι,
- αν τα ρούχα του συχνά είναι σκισμένα και κατεστραμμένα,
- αν έχει σημάδια και μελανιές στο σώμα ή άλλες ενδείξεις επίθεσης και αποφεύγει να εξηγήσει πώς συνέβησαν,
- αν συχνά χάνει τα πράγματά του,
- αν συχνά ζητά χρήματα από τους γονείς του γιατί έχασε αυτά που του έδωσαν,
- αν αρνείται να συμμετέχει σε σχολικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες,

- αν υπάρξουν ξαφνικές αλλαγές στη διάθεσή του που επιμένουν,
- αν παραπονιέται για ψυχοσωματικά προβλήματα.

Τα παιδιά-θύτες, αυτά που ασκούν τον εκφοβισμό και τη βία, βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο:

- να απομακρυνθούν από το σχολείο,
- να διακόψουν τη σχολική φοίτηση,
- να εμφανίσουν τάσεις φυγής από το σπίτι,
- να εξελιχθούν, σε ποσοστό που προσεγγίζει το 50%, σε ενήλικες με αντικοινωνική και προβατική συμπεριφορά.

Τα παιδιά-θύτες, αυτά που ασκούν εκφοβισμό και βία σε άλλα, είναι συνήθως παιδιά:

- με χαμηλή αυτοεκτίμηση, ενώ φαίνονται σίγουρα για τον εαυτό τους,
- ενεργητικά και υπερδραστήρια,
- επιθετικά,
- επιρρεπή σε παραβίαση κανόνων και σε αντικοινωνικές συμπεριφορές,
- ικανά να ξεφεύγουν από δύσκολες καταστάσεις,
- δίχως ηθικούς ενδοιασμούς ή τύψεις για τις πράξεις τους.

Τα παιδιά-παρατηρητές περιστατικών εκφοβισμού και βίας διαχωρίζονται σε εκείνους που:

- υποστηρίζουν το θύτη με γέλια, χειροκροτήματα και άλλες μορφές επιδοκιμασίας,
- απομακρύνονται από τη σκηνή και κάνουν ότι δεν είδαν τίποτα,
- πέφτουν θύματα, τρομοκρατούνται, «παγώνουν»,
- δεν ξέρουν τι να κάνουν, είναι σε απόγνωση.

Μελέτη που σχετίζεται με τα φαινόμενα της βίας

- * Το 32% των μαθητών γυμνασίου και λυκείου στην Ελλάδα έχουν βιώσει το σχολικό εκφοβισμό.
- * Το 46% των μαθητών έχουν χτυπήσει άλλα παιδιά.
- * Το 30% των μαθητών έχουν εκφοβίσει άλλα παιδιά.
- * Το 37% των μαθητών έχουν ζητήσει βοήθεια από φίλους για να αντιμετωπίσουν τέτοια περιστατικά.

Άρθρα για τα δικαιώματα του παιδιού (UNESCO)

1) Τα παιδιά έχουν δικαίωμα προστασίας από κάθε μορφής κακομεταχείριση: βία, παραμέληση, κακοποίηση (σωματική, λεκτική, ψυχολογική, σεξουαλική) και εκμετάλλευση, μέσα και έξω από την οικογένεια.

2) Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε μορφής οικονομική εκμετάλλευση (επαιτεία, εκπόρνευση, πορνογραφία, δουλεμπόριο, κ.λπ.) Έχουν όμως δικαίωμα στην εργασία με ασφάλιση και υπό προϋποθέσεις, ανάλογα με την ηλικία, το είδος εργασίας, το ωράριο, κ.λπ..

3) Τα παιδιά έχουν δικαίωμα προστασίας από κάθε μορφής κακομεταχείριση: βία, παραμέληση, κακοποίηση (σωματική, λεκτική, ψυχολογική, σεξουαλική) και εκμετάλλευση, μέσα και έξω από την οικογένεια.

Κάποιες αποτελεσματικές πρακτικές, σε επίπεδο σχολείου και τάξης, για εφαρμογή μιας στρατηγικής ενάντια στη βία, είναι:

• **σε επίπεδο σχολείου:**

- σύνταξη Σχολικής Επιτροπής ενάντια στον εκφοβισμό & την ενδοσχολική βία
- σύνταξη Διακήρυξης του σχολείου ενάντια στη βία: δικαιώματα-υποχρεώσεις-καθήκοντα για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας
- αύξηση της επίβλεψης του σχολικού χώρου
- ευαισθητοποίηση και συνεργασία με τους γονείς, προκειμένου να σταματήσει ο κύκλος αναπαραγωγής και ενθάρρυνσης της ενδοσχολικής βίας

• **σε επίπεδο τάξης:**

- συζήτηση στην τάξη για τον ορισμό & τις μορφές της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- συζήτηση για τις επιπτώσεις του εκφοβισμού
- ενημέρωση σχετικά με το γιατί η ενδοσχολική βία και ο εκφοβισμός δεν είναι αποδεκτά από το σχολείο
- τρόποι & προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση από τους μαθητές: σύνταξη των κανόνων της τάξης ενάντια στη βία
- παροχή βοήθειας από μαθητές σε άλλους, για την επίλυση των συγκρούσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε εκφοβισμό
- προαγωγή των συνεργατικών αλληλεπιδράσεων
- παροχή ευκαιριών για θετική έκφραση της επιθετικότητας (π.χ. μέσω των αθλημάτων)
-

Αντιμετώπιση

Κάθε μέλος της σχολικής κοινότητας έχει ρόλο και ευθύνη για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Ο βαθμός εμπλοκής κάθε μέλους, σχετίζεται τόσο με την ιδιότητά του, όσο και με τη σοβαρότητα, τη συχνότητα και την ένταση του περιστατικού εκφοβισμού. Άλλος είναι ο ρόλος και η ευθύνη του διευθυντή του σχολείου, άλλος του δασκάλου, άλλος των συμμαθητών, άλλος των γονιών.

Ωστόσο, θα πρέπει όλοι να συνεργαστούν σε ένα πλαίσιο παράλληλων δράσεων, διότι, αφού η αιτιολογία του εκφοβισμού είναι πολυπαραγοντική και η αντιμετώπισή του θα πρέπει να είναι πολυεπίπεδη.

Άμεσες Δράσεις:

• Διευθυντής:

- Καταγράψτε το περιστατικό, δίνοντας πληροφορίες για το πού και πότε συνέβη το περιστατικό, για το ποιοι συμμετείχαν, ποιοι παρατηρούσαν, τι μορφή εκφοβισμού ασκήθηκε και περιγράφοντας το τι ακριβώς έγινε.
- Διατηρείστε αρχείο καταγραφής των περιστατικών, ώστε να μπορούν να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτό και τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη
- Προσδιορίστε αν πρόκειται για επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά παραβίασης των κανόνων ενάντια στη βία
- Αν πρόκειται για επαναλαμβανόμενη εκφοβιστική συμπεριφορά, επικοινωνήστε με τους γονείς του παιδιού τηλεφωνικά και κανονίστε μια συνάντηση για να συζητήσετε
- Καθορίστε τις συνέπειες για το παιδί που εκφοβίζει, ύστερα από τη συζήτηση με τους γονείς, το παιδί που εκφοβίζει, τα παιδιά-υποστηρικτές του παιδιού που εκφοβίζει, και τη Σχολική Επιτροπή
- Σχεδιάστε τον τρόπο παρακολούθησης του προβλήματος ώστε να έχετε εποπτεία της εξέλιξης της κατάστασης

• Εκπαιδευτικοί:

- Μιλήστε στο παιδί που εκφοβίζεται και ακούστε με προσοχή και σοβαρότητα αυτά που έχει να σας πει. Διαβεβαιώστε το παιδί ότι θα ανταποκριθείτε άμεσα για να το προστατεύσετε και ότι είστε διαθέσιμος να παράσχετε κάθε δυνατή βοήθεια. Πείτε στο παιδί, να σας κρατά ενήμερο σχετικά με οποιαδήποτε εξέλιξη
- Συζητήστε με τους γονείς του παιδιού, εκφράστε τις ανησυχίες σας και δείξτε ότι είστε αποφασισμένος να αναλάβετε δράση
- Εξακριβώστε ποιο παιδί είναι αυτό που εκφοβίζεται ή αυτό που εκφοβίζει
- Εξακριβώστε αν υπάρχει ομάδα παιδιών η οποία ενθαρρύνει ή/και υποστηρίζει το παιδί που εκφοβίζει
- Οδηγήστε το παιδί που εκφοβίζει στο γραφείο του Διευθυντή και συζητήστε σοβαρά μαζί του για το περιστατικό
- Υποστηρίξτε το παιδί που εκφοβίζεται σε συνεργασία με τον Διευθυντή

• Συμμαθητές μέσα στην τάξη:

- Προσδιορίστε ποιοι συμμαθητές σας ήταν παρόντες στο περιστατικό εκφοβισμού
- Ξεκαθαρίστε αν συμμετείχαν ως ουδέτεροι παρατηρητές ή αν ενθάρρυναν το παιδί που εκφοβίζει

- Συζητήστε μαζί τους για το ποια θα ήταν η κατάλληλη συμπεριφορά σε μια τέτοια περίπτωση (π.χ. να μιλήσουν σε κάποιον ενήλικα για να βοηθήσει) και για το ποιες ευθύνες έχουν όταν παρατηρούν να συμβαίνει περιστατικό εκφοβισμού
- Συζητήστε σχετικά με το τι θα μπορούσαν να είχαν κάνει για να αποφευχθεί ο εκφοβισμός και να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές περιβάλλον τόσο για τους ίδιους όσο και για τους συμμαθητές τους

Κάποια **μοντέλα συνομηλίκων**, που αποτελούν στρατηγικές αντιμετώπισης των περιστατικών εκφοβισμού από μαθητές προς μαθητές στο πλαίσιο του σχολείου, είναι: Η προσέγγιση που δεν εστιάζει στο φταίξιμο: στην περίπτωση αυτή η έμφαση δίνεται στην δημιουργία καλών πρακτικών μεταξύ των συνομηλίκων. Προσεγγίσεις υποστήριξης μεταξύ των συνομηλίκων: σε αυτή την περίπτωση, η έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των ψυχολογικών χαρακτηριστικών κάθε μέλους της ομάδας, με έμφαση στη δημιουργία καλών σχέσεων μεταξύ των μελών. Το μοντέλο του «συνομηλίκου πρότυπο»: όπου προωθείται ένα πρότυπο καλής διαγωγής από τους καθηγητές. Το μοντέλο της «συμβουλευτικής μεταξύ συνομηλίκων»: προωθείται η δημιουργία ενός κύκλου επικοινωνίας και συζήτησης. Κάθε μέλος της ομάδας αναλαμβάνει να ασκήσει συμβουλευτικό ρόλο στην ομάδα και η επίλυση των προβλημάτων είναι το αποτέλεσμα ενός ανοιχτού διαλόγου. Το μοντέλο της «Διαμεσολάβησης»: αποσκοπεί στην επίλυση των διαπροσωπικών σχέσεων με την μεσολάβηση ενός ενήλικα που στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να είναι ένας καθηγητής. Στην περίπτωση αυτή, ο διαμεσολαβητής αναλαμβάνει ρόλο μεσάζοντα ανάμεσα στα δυο άτομα που έχουν έρθει σε σύγκρουση. Σκοπός του διαμεσολαβητή είναι να βρεθεί ένας κοινός τόπος και μια λύση που να ικανοποιεί και τους δυο εμπλεκόμενους.

Γονείς παιδιού που εκφοβίζεται:

- Συνεργαστείτε στενά με το σχολείο για να πληροφορηθείτε για την έκταση και τη σοβαρότητα του περιστατικού καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του
- Παρέχετε στο παιδί σας υποστήριξη και ασφάλεια, χωρίς να το κατακρίνετε
- Ακούστε προσεκτικά τι έχει να σας πει το παιδί σας για τα συναισθήματά του και για τις ανάγκες του
- Παρακολουθείτε την εξέλιξη της κατάστασης αλλά και την υγεία του παιδιού σας
- Αν το παιδί σας παραπονιέται για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι έχει σωματικούς πόνους, αν παρατηρείτε ότι έχει δυσκολίες στον ύπνο ή αν αρνείται επίμονα να πάει στο σχολείο, επισκεφτείτε έναν ειδικό ψυχικής υγείας για παιδιά.

• Γονείς παιδιού που εκφοβίζει:

- Συζητήστε με τον Διευθυντή του σχολείου για το περιστατικό εκφοβισμού που προκλήθηκε από το παιδί σας
- Συνεργαστείτε με το σχολείο, για την αντιμετώπιση του προβλήματος του παιδιού σας σχετικά με τη βία

- Συνεργαστείτε με τον Διευθυντή και τον δάσκαλο του παιδιού σας για την εφαρμογή των κανόνων, των συνεπειών και την πρόληψη τέτοιων συμπεριφορών
- Παρακολουθήστε την εξέλιξη της κατάστασης και συνεργαστείτε στενά με το σχολείο. Παρατηρήστε αν το παιδί σας εμπλέκεται συχνά σε καβγάδες ή εκδηλώνει εκφοβιστική συμπεριφορά και με τα παιδιά της γειτονιάς ή και με εσάς στο σπίτι. Μιλήστε γι' αυτά στο Διευθυντή και το δάσκαλο της τάξης και συνεργαστείτε μαζί τους για να πάρετε βοήθεια

Όλα τα παραπάνω αποτελούν κάποιες άμεσες δράσεις σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης στις οποίες μπορεί να προβεί το σχολείο, από μόνες τους όμως δε μπορούν να δώσουν λύση στο πρόβλημα του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο.

Χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης, στο οποίο να συμμετέχει το σύνολο της σχολικής κοινότητας αλλά και ευρύτεροι κοινωνικοί φορείς, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Βιβλιογραφία

www.antibullyingnetwork.gr
www.beatbullying.info
www.3lykeiokavalas.gr
www.paidorama.com
[www.0-18.gr/gia -paidia/ta-dikaiomata-soy](http://www.0-18.gr/gia-paidia/ta-dikaiomata-soy)
www.0-18.gr/biastosxoleio
www.akappatou.gr
www.grsr.gr
www.psychiatrgonline.com